

28.09.2026

TARBIYALANUVCHILARNI ERTAK TERAPIYA VOSITASIDA ESTETIK TARBIYALASHNING INNOVATSION MODEL.

Mamataliyeva Mahbuba Abduvoris qizi

University of Business and Science Maktabgacha-Boshlang‘ich ta’lim va sport faoliyati
kafedrasida o‘qituvchisi .

+998932211611 ergashevamahbuba80@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-6195-7187>

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23256412>

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni estetik tarbiyalash jarayonida ertaklarning o‘rni va pedagogik ahamiyati shu bilan birga, tarbiyalanuvchilarni ertak terapiyasi vositasida estetik tarbiyalashning innovatsion modeli, uning mazmun-mohiyati, pedagogik imkoniyatlari va amaliy mexanizmlari yoritilgan. Ertak terapiyasi tarbiyalanuvchilarning badiiy-estetik didini shakllantirish, go‘zallikni anglash, ijodiy tafakkurini rivojlantirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashning samarali vositasi sifatida asoslangan.

Kalit so‘zlar: Ertak terapiyasi, estetik tarbiya, innovatsion model, tarbiyalanuvchi, badiiy-estetik did, ijodiy tafakkur, pedagogik texnologiya, milliy qadriyatlar, ertak, estetik kompetensiya.

Аннотация. В данной статье рассматривается роль и педагогическое значение сказок в процессе эстетического воспитания детей дошкольного возраста, а также инновационная модель эстетического воспитания детей посредством сказочной терапии, её содержание, педагогические возможности и практические механизмы. Сказочная терапия основана на формировании художественно-эстетического вкуса детей, понимания красоты, развитии творческого мышления и воспитании в духе уважения к национальным и универсальным ценностям.

Ключевые слова: Сказочная терапия, эстетическое воспитание, инновационная модель, ребёнок, художественно-эстетический вкус, творческое мышление, педагогическая технология, национальные ценности, сказка, эстетическая компетентность.

Abstract. This article examines the role and pedagogical significance of fairy tales in the aesthetic education of preschool children. It also outlines an innovative model for the aesthetic education of children through fairy tale therapy, detailing its essence, pedagogical potential, and practical mechanisms. Fairy tale therapy is presented as an effective tool for shaping children's artistic and aesthetic taste, fostering an appreciation of beauty, developing creative thinking, and instilling respect for national and universal values.

Keywords: Fairy tale therapy, aesthetic education, innovative model, child, artistic-aesthetic taste, creative thinking, pedagogical technology, national values, fairy tale, aesthetic competence.

O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev bolalar tarbiyasi, milliy ma’naviyat va xalq og‘zaki ijodini rivojlantirish kontekstida ertaklarning yosh avlod dunyoqarashini shakllantirishdagi o‘rniga bir necha bor alohida urg‘u bergan. Davlat rahbarining ma’ruzalari va sohadagi tashabbuslarida ertaklar haqida quyidagi muhim jihatlar ilgari surilgan

Bugungi kunda maktabgacha ta’lim tizimida bolalarning har tomonlama rivojlanishi, ayniqsa ularning nutqi, tafakkuri va tasavvurini boyitish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

28.09.2026

Shu jarayonda samarali metodlardan biri sifatida ertak terapiyasi alohida o‘rin tutadi. Ertak terapiyasi nafaqat bolaga ma’naviy oziqa beradi, balki uning ruhiy holatini mustahkamlash, ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishda ham muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Maktabgacha ta’lim sohasini isloh qilish bo‘yicha davlatimizda qisqa davr ichida huquqiy baza yaratilib, sohaning rivojlanishiga shart-sharoitlar hamda barkamol avlodni tarbiyalash uchun, eng avvalo, qulay tashkiliy-huquqiy sharoitlar yaratildi. Maktabgacha ta’lim va tarbiyani tashkil etish tartibi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni bilan belgilangan va mustahkamlab qo‘yilgan. Unda maktabgacha ta’lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlari sifatida har bir bolaning maktabgacha ta’lim va tarbiya olishiga bo‘lgan huquqini amalga oshirilishini, bolalarning maktabgacha ta’lim va tarbiyaga to‘liq qamrab olinishini ta’minlash uchun shart-sharoitlar yaratish, bolaning rivojlanishida, maktabgacha ta’lim va tarbiya olishida oilaga har tomonlama yordam ko‘rsatish, ta’lim va tarbiya berishning muqobil shakllarini yaratish hamda rivojlantirish borasida huquqiy asoslar mujassam etilgan deyish mumkin. Bu borada xalqimizning asriy an‘analariga tayanish, xalqaro tajribalarga murojaat qilish, soha rivoji uchun keng qamrovli tajribalar o‘tkazish, ilmiy tadqiqotlar olib borish ko‘zlangan samaraga olib boruvchi vazifalardandir. Mazkur vazifalarning umumlashma xarakterda uyg‘unlashuvi amaliyotda ertak terapiya imkoniyatlaridan foydalanishda namoyon bo‘lmoqda. Albatta bunda maktabgacha ta’limda badiiy adabiyot bilan tanishtirishning o‘ziga xos tamoyil va yondashuvlariga rioya qilinadi. Ertaklar bolalikning ajralmas qismi hisoblanadi. Har bir ertakda yaxshilik va yomonlik, halollik va yolg‘on, jasorat va qo‘rqoqlik kabi tushunchalar sodda va tushunarli tarzda ifodalanadi. Shu sababli ertaklar orqali bolaga ilk adabiy ta’lim berish jarayoni samarali kechadi. Ayniqsa, ertak terapiyasi orqali bolalar o‘z his-tuyg‘ularini anglashni, muammolarga yechim topishni va hayotiy vaziyatlarga moslashishni o‘rganadilar.

O.I.Kayashevaning tadqiqotlariga ko‘ra, ertak terapiyani shakllantirishda uchta asosiy: a) hikoyalarni o‘z-o‘zidan qo‘shish va yetkazish; b) metaforik materialni ilmiy tahlil qilish; c) ertakni psixologik va pedagogik ish texnikasi sifatida ishlatish bosqichlarini ajratib ko‘rsatish mumkin. Ushbu sxemani tugatgandan so‘ng, u ertak terapiya tarixida usul sifatida to‘rtta asosiy bosqichga ajratiladi:

- xalq og‘zaki ijodi bosqichi;
- ertaklar va afsonalarni to‘plash va tadqiq qilish bosqichi;
- ertak terapiyasini psixotexnika sifatida qo‘llash bosqichi;
- kompleks ertak terapiyasi bosqichi.

Ertak terapiyasi nima? Ertak terapiya bu ma’lum bir muammoni bola bilan hal qilish usulidir. Uning qayta-qayta o‘qib berishni so‘raydigan ertagi bormi? Agar bor bo‘lsa, u bola uchun juda muhim masalalarni yoritgan hayotiy dastur bo‘lmoqda desa bo‘ladi. Qadim zamonlardan beri ertaklar aqliy-intellektual, etik va estetik, ruhiy va ma’naviy xastaliklarni davolaydi, u odamlarga yashashni o‘rgatadi. Ertak terapiyasi - bu ta’lim, xulq-atvorni to‘g‘irlash, psixologik og‘ishlarning oldini olish, psixologik va psixoterapevtik yordam va boshqa sohalaridagi muammolarni hal qilish uchun foydalanadigan psixologiya usulidir. Ertak terapiyasining asosiy afzalliklaridan biri — uning tabiiy va majburlovsiz ta’sir etishidadir. Bolalar ertak qahramonlari bilan o‘zini qiyoslaydi, ularning boshidan kechirgan voqealar orqali xulosa chiqaradi. Masalan, jasur qahramonlar orqali bolalarda dadillik, mehribon obrazlar orqali esa rahm-shafqat tuyg‘usi shakllanadi. Bu esa tarbiyaviy jarayonni yanada samarali qiladi.

28.09.2026

Maktabgacha ta’lim muassasalarida ertak terapiyasidan foydalanishning turli usullari mavjud. Tarbiyachi ertakni ifodali o’qib berishi, bolalar bilan birgalikda sahnalashtirishi yoki ertak mazmuni asosida suhbat tashkil qilishi mumkin. Shuningdek, bolalarning o’zlari ertak to’qib berishi ham ularning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi. Ertak terapiya usulidan foydalangan holda bolalar psixologlari va bolalar bog’chalari tarbiyachilari uchun maxsus yozilgan birinchi kitob Natalya Yurievna Rittinaning 2016-yilda nashr etilgan “Bizning o’rmonimizda” ertaklari to’plami sanaladi. San’at, fantaziya elementlari, shaxslararo munosabatlar madaniy kontekstining o’ziga xos xususiyatlarini o’z mazmunida birlashtirgan amaliy psixologiya maktabi sifatida ertak terapiya tarixi XX asrning 90-yillaridan boshlangan. Ertak terapiyasi bolalarning nutq rivojiga ham ijobiy ta’sir ko’rsatadi. Ertaklarni tinglash va qayta hikoya qilish orqali ularning lug’at boyligi ortadi, gap tuzish qobiliyati shakllanadi. Bu esa keyingi ta’lim bosqichlarida muvaffaqiyatli o’qish uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Bolalik ohangrabodek sehrli olam hisoblanib, uning vakillari bo’lmish bolalar juda tez o’sish, rivojlanish va o’zgarishlar ichida yashaydilar. Bu farzand tarbiyasida aynan shu palla qanchalik ahamiyatli ekanining yana bir isbotidir. Ertak terapiya bu bolani ertaklar orqali tarbiyalash va davolash metodidir. Ertak – terapiya atrof-muhit bilan o’zaro munosabatni mukammallashtirish hamda emotsional buzilishlarni to’g’rilashda foylaniladigan usul. Ertaklar bolaga umid beradi. Bola qanchalik Yangi yil kechasi sovg’a olib keladigan Qorboboga ishonsa, u shunchalik hayotga optimist ko’z bilan qaraydi. Ertaklar orqali biz bolani tarbiyalaymiz, uning ichki dunyosini boyitamiz, qalbini davolaymiz, hayot haqida bilim beramiz, xayolini o’stiramiz. Haqiqiy ertakning asosiy belgisi bu uning yaxshilik bilan tugashidir. Bu bolaga psixologik himoyalanganlik tuyg’usini beradi. Bolalar hayotida ertaklar eng muhim vosita hisoblanadi: ularning hayot haqidagi, borliq, olam haqidagi tasavvurlarini, dunyoqarashlarini kengaytiradi, shu bilan birga atrof-olam, go’zallik tushunchalari borasida tasavvurga ega bo’lishlariga yordam beradi. Ertak terapiyaning yana bir muhim jihati uning bolalardagi agressivlik kayfiyatini yo’qotishi, o’z-o’zini emotsional boshqarish va o’zgalar bilan ijobiy munosabatni rivojlantirishi uchun dastak berishidir. Buning uchun ertak terapiya soddaligi va cho’pchakka bo’lgan qiziqishi tufayli ular uchun tushunarli bo’lgan xalqona uslubi va bolalar bilan ishlash yo’llaridan foydalaniladi. Har bir bola ertakni o’zicha tushunadi va qabul qiladi. Shuning uchun bir ertak unda katta taassurot qoldiradi, boshqasi esa uning his-tuyg’ularini qo’zg’atmay, yonidan o’tib ketadi. Lekin bu “Hayotiy vaziyatlar daftarchasi yana bir katakchaga ko’paymadi” degani emas, u shunchaki bola bu kabi muammoga, masalan, aziz narsasini yo’qotish yoki o’g’irlatish va hokazolarga duch kelmaguncha ta’sir kuchiga ega bo’lmaydi.

Ertaklarda nimaiki sodir bo’lmasin, yaxshilik bilan yakun topadi, ertak qahramonlarining boshiga tushgan barcha sinovlar ularni yanada kuchli va aqlli qiladi. Boshqa tomondan, bola yomon xatti-harakatlarni amalga oshirgan qahramonlarning, albatta, qilmishlariga yarasha jazo olishlarini ko’radi. Barcha sinovlardan muvaffaqiyatli o’tgan, o’zining barcha ijobiy hislatlarini namoyon qilgan qahramonlarning esa albatta mukofotlanishiga amin bo’ladi. Ana shunda hayotning asosiy qonuni yaqqol ko’rinadi: Sen hayotga qanday munosabatda bo’lsang, u ham senga shunday javob qaytaradi. Korney Ivanovich Chikovskiy shunday yozgan edi: “Menimcha, ertakning maqsadi bolada bironing g’am-tashvishi uchun qayg’urish, o’zganing shodligi uchun xursand bo’lish, begona insonning taqdirini xuddi o’ziniki kabi boshdan o’tkazish kabi insoniylikni qanday bo’lmasin tarbiyalashdan iboratdir”. E’tibor berilsa, bu yerda ikki insonning o’zaro bir-birini tushinishi, bir-biriga g’amxo’rlik qilishi haqida gap bormoqda. Ertaklarga dunyoning ko’zga ko’ringan olimlaridan E.Fromm, E.Bern, E.Gordner, I.V.Vajkov, M.Osorina,

28.09.2026

E.Lisina kabi psixologlar murojaat qilganlar. Ertaklardan bolalar adolat va adolatsizlik haqida o’zlarining ilk tasavvuriga ega bo’ladilar. Ertak bolaning murakkab hayotiy muammolarini hal qilish usullarini ongida saqlab qolishga va qayg’urishga majbur qiladi. Bunda hayotda qarama-qarshi kuchlarning to’qnash kelishi va ularni hal qilish borasidagi tajriba ortib boradi hamda ijodiy tasavvur rivojlanadi. Aynan xotira bilan uyg’ulashgan tasavvur bolaga hayotda shu kabi muammolarga duch kelganda qisqa vaqt ichida to’g’ri va samarali yechimni topishga imkon beradi. Ertak esa qahramonlarning xatti-harakatlarini misli ko’rilmagan holatlarda aks ettiruvchi, ammo bolaning xotirasi va ongiga eng asosiy, ba’zan ilojsizdek tuyulgan, qiyin holatlarning ham baribir yechimi bor, degan tushunchani singdiruvchi hayotning o’zidir. Ertak nafaqat insonning ongiga, balki ongostiga ham ta’sir qiladi, “ajdodlar xotirasi”ga yoki genetik xotiraga tayana olar ekan, syujetning murakkabligidan qo’rqish kerak emas. Xatti-harakatdagi emotsional salbiy o’zgarishlarni to’g’rilashga qaratilgan ertaklarda syujetni chuqur anglash emas, balki insonlarning o’zaro munosabatlarini, ularning ko’rsatgan qahramonliklarini, u yoki bu tanlovning natijasini idrok etishga qaratiladi, o’zining ma’lum bir vaziyatga munosabatini bildirish, shaxsiy hayoti bilan o’zaro aloqalarini voqea va qahramonliklari yordamida tahlil qilishga o’rgatishdir. Xulosa qilib aytganda, ertak terapiyasi maktabgacha yoshdagi bolalarga ilk adabiy ta’lim berishda muhim va samarali metodlardan biridir. U bolalarning nafaqat bilimini, balki ma’naviy-axloqiy fazilatlarini ham rivojlantiradi. Shu bois tarbiyachilar ushbu metoddan keng va maqsadli foydalanishlari zarur. Bola xatti-harakatidagi emotsional buzilishlarni, boshqa vositalar – o’yinlar, o’yinchoqlar, tasviriy faoliyat, musiqa, teatr va umuman aytganda, boshqa san’at turlari yordamida ham to’g’rilasa bo’ladi. Lekin bolalar uchun eng tushunarli va sevimli usul bu – ertakdir. To’g’ri tanlangan ertak yordamida boladagi ko’plab muammolar – qo’rquv, injiqlik kabilar bartaraf etiladi, unda qat’iyat va irodani shakllantiradi. Ertaklarni faqatgina psixologik terapiyadagina qo’llamay, balki oila davrasida muntazam qo’llash bolalik davridagi eng iliq hislarni bola xotirasida muhrlashga imkon beradi. Ertaklar bolaning muammolaridan kelib chiqqan holda tanlanishi, ertak terapiyasini o’tkazish mobaynida bolaning har bir xatti-harakatiga e’tibor berish zarur. Bolaning individual xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ertakni qabul qilish darajasini muntazam kuzatib borish lozim. Ertaklar yosh avlodning sog’lom va barkamol voyaga yetishlarida muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, ertaklar orqali tarbiya topgan bola — kelajakda barkamol inson bo’lib voyaga yetadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O’zbekiston Respublikasining “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to’g’risida”gi Qonuni, O’RQ -595-son. https://www.google.com/search?sca_esv=580877352&q=1.
2. Jamilova B., O’zbek bolalar adabiyoti. O’quv qo’llanma. T.: Innovatsiya-Ziyo nashriyoti, 2020.
3. Mamataliyeva M. Badiiy adabiyot vositasi orqali maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishning o’ziga xos xususiyatlari <https://web-journal.ru/journal/article/view/699>
4. I.N.Hasanova, M.A.Mamataliyeva “Bolalarning ijtimoiy maslashuvi” nomli. – Namangan: "Sunrise-pro" nashriyoti, 2026.
5. <https://fayllar.org/ertak-terapiyasi.html>.
6. https://uz.wikipedia.org/wiki/Ertak_terapiya.